HAMKORLIK PEDAGOGIKASI TAMOYILLARINI QO`LLASH METODIKASI

Chichiq davlat pedagogika universiteti
Pedagogika fakultetining 1-bosqich magistri
Mubinova Maftuna Farxod qizi
maftuna@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada hamkorlik pedagogikasi tamoyillarini ta`lim-tarbiya jarayonida qo`llash metodikasi, O`zbekiston ta`lim tizimida (maktabgacha, umumiy o`rta va oliy ta`lim bosqichlari) hamkorlik pedagogikasining o`rni, asosiy tamoyillari (insonparvarlik, o`zaro hurmat, birgalikdagi maqsad, mas`uliyat, ijobiy o`zaro ta`sir), qo`llash mexanizmlari (kichik guruhlar, texnologiyalar, noan`anaviy dars shakllari) va samaradorlikni oshirish usullari tahlil qilindi.

**Kalit so`zlar:** hamkorlik pedagogikasi, cooperative learning, o`zaro hurmat, birgalikdagi faoliyat, kichik guruh, insonparvarlik, ta`lim texnologiyalari, O`zbekiston ta`lim tizimi.

Аннотация: В данной статье анализируется методология применения принципов кооперативной педагогики в образовательном процессе, роль кооперативной педагогики в системе образования Узбекистана (дошкольное, общеобразовательное и высшее образование), её основные принципы (гуманизм, взаимное уважение, общие цели, ответственность, позитивное взаимодействие), механизмы применения (малые группы, технологии, нетрадиционные формы обучения) и методы повышения эффективности.

Ключевые слова: кооперативная педагогика, кооперативное обучение, взаимное уважение, совместная деятельность, малая группа, гуманизм, образовательные технологии, система образования Узбекистана.

Abstract: This article analyzes the methodology for applying the principles of cooperative pedagogy in the educational process, the role of cooperative pedagogy in the education system of Uzbekistan (preschool, general secondary and higher education levels), its main principles (humanity, mutual respect, shared goals, responsibility, positive interaction), application mechanisms (small groups, technologies, non-traditional forms of teaching) and methods for increasing efficiency.

Keywords: cooperative pedagogy, cooperative learning, mutual respect, joint activities, small group, humanity, educational technologies, education system of Uzbekistan.

KIRISH Hamkorlik pedagogikasi — bu o`qituvchi va o`quvchining (yoki talabaning) teng huquqli muloqoti, o`zaro ishonchi va mas`uliyatiga asoslangan ta`lim shaklidir. U an`anaviy "bo`ysundirish" uslubidan voz kechib, o`quv jarayonini insonparvarlashtirishga qaratilgan.

Hamkorlik pedagogikasining asosiy tamoyillarini qo`llash metodikasini amalda qo`llash quyidagi fundamental prinsiplarga tayanadi:

- Shaxsga yo`naltirilgan yondashuv: Har bir o`quvchining individual imkoniyatlarini hisobga olish va ularning qobiliyatlarini rivojlantirish.
- O`zaro ishonch va hurmat: O`qituvchi va o`quvchi o`rtasida "ustoz-shogird" emas, balki "maslakdoshlik" muhitini yaratish.
- Majburlashsiz o`qitish: O`quvchini bilim olishga majburlash emas, balki unda ichki motivatsiyani uyg`otish.

- Jamoaviy hamkorlik: Muammolarni birgalikda, kichik guruhlarda muhokama qilish va yechim topish.
- Oila va mahalla bilan bog`liqlik: Ta`lim-tarbiya jarayonida ota-ona va jamiyat institutlari bilan faol muloqotni yo`lga qo`yish.

Zamonaviy ta`lim oldiga qo`yilgan asosiy talab – talabalarda nafaqat bilim va ko`nikmalar, balki ijtimoiy mas`uliyat, hamkorlik, tanqidiy fikrlash va jamoaviy ishlay olish qobiliyatlarini shakllantirishdir. Hamkorlik pedagogikasi ana shu talablarga javob beradi: u o`qituvchi va o`quvchi, o`quvchilar o`rtasida ochiq muloqot, o`zaro hurmat va birgalikdagi faoliyatni asos qiladi.

O`zbekiston Respublikasining "Ta`lim to`g`risida"gi Qonuni va "Yangi O`zbekiston" taraqqiyot strategiyasida ta`limni insonparvarlashtirish va innovatsion texnologiyalarni joriy etish ustuvor vazifa sifatida belgilangan. Hamkorlik pedagogikasi bu jarayonning muhim qismi bo`lib, oila-mahalla-maktab hamkorligi, tyutorlik va guruhli o`qitish orqali samarali qo`llanilmoqda.

METODOLOGIYA

Hamkorlik pedagogikasi g`oyasi XX asr boshlarida J. Dewey tomonidan ilgari surilgan bo`lib, 1980-yillarda Sh. Amonashvili, V. Shatalov, S. Soloveychik va xorijiy olimlar (R. Slavin, D. Johnson, E. Aronson) tomonidan rivojlantirilgan. O`zbekistonda hamkorlik pedagogikasi oila, mahalla va maktab hamkorligi (Nurullayeva U.E., 2023), oliy ta`limda tyutor-talaba munosabatlari (Asqarova O.G., 2024) va ta`lim sifatini oshirish omili (Nurmanov A.T., 2023) sifatida tadqiq etilgan.

Xorijiy tajribada (Johnson & Johnson, Slavin) hamkorlikning 5 ta asosiy elementi (ijobiy o`zaro bog`liqlik, individual mas`uliyat, yuzma-yuz o`zaro ta`sir, ijtimoiy ko`nikmalar, guruhni baholash) ta`kidlanadi. O`zbekiston tadqiqotlarida bu elementlar insonparvarlik, o`zaro hurmat va birgalikdagi maqsad tamoyillari bilan uyg`unlashtirilgan.

O`zbekiston va xalqaro tadqiqotlarda quyidagi tamoyillar ajralib turadi:

1. Insonparvarlik va hurmat — o`qituvchi va o`quvchi o`rtasida teng huquqli munosabat, har bir shaxsning qadr-qimmati e`tirof etiladi.

2. Birgalikdagi maqsad va ijobiy o`zaro bog`liqlik — umumiy natija uchun har bir ishtirokchi o`z hissasini qo`shishi shart (positive interdependence).

3.Individual va guruh mas`uliyati — har bir o`quvchi shaxsiy mas`uliyatni his qiladi va guruh natijasi uchun javobgardir.

4.Yuzma-yuz muloqot va o`zaro yordam — fikr almashish, tushuntirish va bir-biriga yordam berish orqali o`rganish.

5.Ijtimoiy ko`nikmalarni rivojlantirish — tinglash, munozara, empatiya, konfliktlarni hal qilish ko`nikmalari shakllanadi.

6.Guruh jarayonini baholash va refleksiya — guruh faoliyati natijalari va jarayoni tahlil qilinadi.

7.Integratsiya va oila-mahalla-maktab hamkorligi — O`zbekiston sharoitida eng muhim tamoyil: tarbiya jarayonida oila, mahalla va ta`lim muassasasi birgalikda ishlaydi.

MUHOKAMA

Qo`llash metodikasi bosqichlari quyidagicha:

1. Tayyorgarlik bosqichi

- Guruhlar tuzish: 3–5 kishilik kichik guruhlar (heterogen – turli darajadagi o`quvchilar).
- Rollar taqsimlash: rahbar, yozuvchi, vaqt nazoratchisi, taqdimotchi, kuzatuvchi.

- Umumiy maqsad va qoidalarni belgilash: “Hammamiz birgalikda muvaffaqiyatga erishamiz”.

2. Asosiy texnologiyalar va usullar

- Think-Pair-Share (O`ylang – Juftlikda muhokama qiling – Umumiy baham ko`ring).
- Jigsaw (Mozaika): har bir o`quvchi mavzuning bir qismini o`rganib, guruhga o`rgatadi.
- Numbered Heads Together: guruh muhokama qiladi, tasodifiy raqamli o`quvchi javob beradi.
- Round Robin / Round Table: har bir ishtirokchi navbat bilan fikr bildiradi.
-STAD (Student Teams-Achievement Divisions): guruhlar o`rganadi, individual test, guruh ballari.
-Project-based cooperative learning: loyihalar orqali integrativ yondashuv (tajriba, tadqiqot).

3. Dars tuzilishi (misol: 45 daqiqa)

- Kirish (5 min): maqsad, motivatsiya, guruhlar tuzish.
- Asosiy qism (25–30 min): guruhli ish (fikr almashish, vazifa bajarish, o`zaro o`rgatish).
- Yakun (10 min): guruh natijalarini taqdim etish, refleksiya (“Bugun nima o`rgandik? Guruhda nima yaxshi bo`ldi?”).
- Baholash: individual + guruh ballari (rubrika bo`yicha).

4. O`zbekiston sharoitida qo`llash xususiyatlari

- Mahalla va oila integratsiyasi: “Bir bolaga yetti mahalla tarbiyachi” tamoyili asosida loyihalar.
- Milliy qadriyatlar bilan bog`lash: vatanparvarlik, hurmat, mehr-oqibat mavzularida guruh ishlar.
- Raqamli vositalar bilan birlashtirish: Padlet, Google Jamboard`da guruhli fikr almashish.

Hamkorlikni dars jarayoniga tatbiq etish uchun quyidagi metodik usullardan foydalaniladi:

Kichik guruhlarda ishlash:

Sinf 3-5 kishilik guruhlarga bo`linadi.

Vazifalar shunday taqsimlanadiki, natija uchun har bir guruh a`zosi shaxsan mas`ul bo`ladi.

Interfaol muloqot (Dialogik yondashuv):

Dars ma`ruza shaklida emas, balki savol-javob va bahs-munozara asosida quriladi.

O`quvchilar o`z fikrini erkin bayon qilishi rag`batlantiriladi.

Birgalikdagi izlanish (Tadqiqot metodi):

O`qituvchi tayyor ma`lumotni bermaydi, balki o`quvchilar bilan birga muammoning yechimini qidiradi.

O`z-o`zini baholash va o`zaro nazorat:

O`quvchilarga o`z bilimlarini va do`stlarining ishini xolis baholash imkoniyati beriladi, bu esa mas`uliyat hissini oshiradi.

Ushbu metodlarni qo`llash natijasida, o`quvchilarning ijtimoiy moslashuvchanligi va kommunikativ mahorati ortadi; ta`lim samaradorligi va bilim o`zlashtirish koeffitsienti yuqorilaydi; o`quvchida mustaqil fikrlash va kreativlik shakllanadi.

XULOSA Hamkorlik pedagogikasi tamoyillari (insonparvarlik, o`zaro bog`liqlik, mas`uliyat, muloqot) ta`limni samarali, ijtimoiy va shaxsga yo`naltirilgan qiladi. O`zbekiston ta`lim tizimida kichik guruh texnologiyalari, loyiha ishlari va oila-mahalla hamkorligini

kompleks qo`llash orqali barkamol avlodni shakllantirish mumkin. O`qituvchilar uchun maxsus treninglar va metodik qo`llanmalar ishlab chiqish zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO`YHATI

1. Nurullayeva U.E. (2023). Hamkorlik pedagogikasi orqali tarbiya jarayoniga pedagogik yondashuvlarni takomillashtirish. CyberLeninka.
2. Asqarova O.G. (2024). Hamkorlik pedagogikasi asosida talabalarni ijtimoiy hayotga tayyorlash. CyberLeninka.
3. Nurmanov A.T. (2023). Hamkorlik pedagogikasi – ta`lim sifatini oshirish omili. Ilmiy anjumanlar.
4. Johnson D.W., Johnson R.T. (1999). Learning Together and Alone.
5. Ernazarova G.O. Pedagogik mutaxassislar tayyorlashni aksiologik yondashuv asosida tashkil etishning ahamiyati/ Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari respublika ilmiy jurnali. *ISSN:* 2181-1342.1-son. 2025. 18-23 betlar.